

TREBALL FINAL DE GRAU

**La participació social a l'entorn rural de les
persones grans en situació de discapacitat:
aproximació a la perspectiva de les persones i els
professionals**

Laia Sellabona Hormigón

Universitat de Girona

Grau en Educació Social

Tutora Carolina Puyaltó Rovira

6 de juny del 2024

La participació social a l'entorn rural de les persones grans en situació de discapacitat: aproximació a la perspectiva de les persones i els professionals

Laia Sellabona Hormigón (Universitat de Girona)

Resum

La vellesa és una etapa vital heterogènia, no totes les persones envelleixen de la mateixa manera, ni comparteixen els mateixos interessos ni perspectiva vital. Cada vegada la població viu més anys, però vivim en millors condicions? La discapacitat durant la vellesa és un factor prevalent, a la vegada que les persones amb discapacitat envelleixen més anys. La participació social es troba estretament relacionada amb la salut, però el col·lectiu de les persones grans amb discapacitat sovint se'n troba sovint exclòs per raons multidimensionals. En el present estudi es presenta una recerca qualitativa a partir de cinc entrevistes semiestructurades amb persones del col·lectiu i un grup focal amb professionals de l'atenció social, amb la tècnica d'anàlisi de contingut a través d'una codificació descriptiva. S'assenyalen les principals característiques de la participació social del col·lectiu a l'entorn rural, centrat a una comarca de Catalunya. També s'apunten les principals barreres ambientals, socials i culturals que s'hi troben, a fi de repensar com superar-les, per això també s'hi recullen algunes estratègies i accions de millora. **Paraules clau:** vellesa, discapacitat, participació social, entorn rural, xarxes de suport comunitàries.

Abstract

Aging is a heterogeneous stage of life; not everyone ages in the same way, they do not share the same interests or have the same life perspective. The population is living longer but are we living in better conditions? Disability during old age is a prevalent factor, while people with disabilities are living longer. Social participation is closely related to health, but the elderly with disabilities are often excluded for multidimensional reasons. This study presents qualitative research based on five semi-structured interviews with people from this group and a focus group with social care professionals, using the technique of content analysis through descriptive coding. It highlights the main characteristics of social participation of the group in a rural environment, focused on a region in Catalonia. It also points out the main environmental, social, and cultural barriers encountered, aiming to rethink how to overcome them. Therefore, it includes some strategies and actions for improvement. **Keywords:** old age, disability, social participation, rural environment, community support networks.

Introducció

La construcció de la vellesa lligada a la malaltia i la discapacitat s'ha socialitzat i instaurat dins de la lògica col·lectiva. Si bé és cert que durant aquesta es troba una major probabilitat d'experimentar un deteriorament en la salut física i mental (Guzmán Huenchuan i Montes, 2003) no vol dir que el fet de trobar-se en aquesta etapa determini l'estat de salut (Villar, 2009). Cal entendre la vellesa com a producte del moment històric i cultural. En la conjuntura actual, el pas de l'etapa adulta a la vellesa és la pèrdua de capital productiu, la jubilació, no essent cap determinant fisiològic, sinó un constructe social emmarcat dins del sistema capitalista (Valarezo, 2016). Un cop les persones perden la seva capacitat de ser "productives", pel condicionant d'edat i de discapacitat, perden també la possibilitat de gaudir d'una plena inclusió social. Hi ha autors que fins i tot parlen de mort social per referir-se al procés "d'exclusió i discriminació per raó d'edat" (Osorio, 2006, p.47). Quan parlem de les persones grans amb discapacitat, ens trobem amb un col·lectiu doblement vulnerabilitzat, no sols per les barreres que de per se ja suposa la discapacitat en l'accés a la participació social, sinó també per l'afegit d'exclusió social que pateixen les persones grans, sobretot en l'entorn rural (Instituto de Mayores y Servicios Sociales, 2018).

La reducció de la natalitat de la mà d'una major esperança de vida ha resultat en un envelliment generalitzat de la població (INE, 2019). S'estima que l'any 2050 la població major de 65 anys a l'Estat Espanyol representarà el 31,4% del total. Cal tenir en compte el component territorial, ja que a les zones rurals es troba un major envelliment de la població (Abellán et al., 2019). A la vegada, s'observa un augment del nombre de persones en l'etapa de vellesa amb discapacitat per dues raons; la prevalença de la discapacitat amb l'edat (Consejo de la Unión Europea, 2024) i l'augment de la longevitat de la vida de les persones amb discapacitat, sobretot aquelles amb discapacitat intel·lectual (Guerrero i Fernández, 2024). El 75,4% del col·lectiu de persones amb discapacitat (residents a llars) tenen cinquanta-cinc anys o més (INE, 2022).

Cada etapa vital comporta canvis i la vellesa no n'és una excepció. Pel que fa als canvis de caràcter biològic, sovint es relacionen amb una pèrdua d'autonomia, que sumat a les barreres ambientals, socials i culturals pot significar una major dependència de suports per la realització d'activitats. Durant aquesta etapa també s'observen canvis en les funcions i posicions socials (OMS, 2015), i es troba una major probabilitat d'experimentar un

“deteriorament en la salut (física i mental), econòmic, [...], també en les xarxes de relacions socials” (Guzmán, Huenchuan i Montes, 2003, p.39). Tots aquests canvis interfereixen en la forma de relacionar-se amb l’entorn i, per tant, tenen un efecte en la participació social. (Osorio, 2006; Villar 2009). Per últim cal també abordar l’autoestima i l’autopercepció de les participants com a característica important a l’hora de participar socialment, tal com exposa Román (2016) “aquests sovint no compten amb el reconeixement suficient que atorga les bases de l’autoestima, l’autoconfiança i l’autorespecte per augmentar les capacitats” (p.86).

Malgrat no trobar un consens clar sobre la participació social, en aquest estudi s’entén aquesta des d’una perspectiva àmplia, de la mà de Alberich i Espadas (2014) que l’expliquen com a “l’acció col·lectiva vinculada amb el desenvolupament de capital social, comprenent el conjunt d’activitats en institucions i organitzacions públiques o privades de tota mena”. La participació social és un fenomen complex i multidimensional que implica “estats, societats, comunitats i individus” (Walsh, O’Shea i Schraf, 2019). A la vegada, és un element determinant en la salut de les persones grans, específicament en aquelles amb discapacitat. Sostingut de diversos articles que assenyalen la relació entre la participació social i la salut on s’exposen vinculacions entre aquesta i la mortalitat, morbiditat i la qualitat de vida (Berkman, 1995; Berkman et al, 2000). Vegem, doncs, que la participació social és un element central en el desenvolupament de la vida de les persones, és per això que trobem recollit a l’article trenta de la Convenció sobre els drets de les persones amb discapacitat (2006) el dret a la “participació en la vida cultural, les activitats recreatives, l’esplai i l’esport”.

Pel que fa a la recerca d’estudis previs, són pocs els autors que han estudiat la participació social de les persones amb discapacitat a l’etapa de la vellesa a l’entorn rural. Per fer una recerca de bibliografia més àmplia s’han interconnectat textos que aborden la participació social durant l’etapa de la vellesa on la dimensió de la discapacitat té un paper central. A la vegada, s’han utilitzat recerques sobre la participació social de les persones amb discapacitat sense necessàriament abordar el component d’edat.

A escala de Catalunya trobem la recerca de Montreal i del Valle (2010) sobre les persones grans com a actors a la comunitat rural, on s’explica la participació social del col·lectiu en aquest entorn. L’estudi mostra els principals elements que configuren la comunitat pel col·lectiu “les relacions interpersonals que es defineixen per ser relacions basades en el “cara a cara”, la història compartida i els referents comuns, el valor del suport, l’associacionisme i

els espais naturals de trobada” (p.9-10). També s’hi recullen algunes accions innovadores per fomentar el seu apoderament com ara “dinamitzar assemblees, dissenyar i implementar centres polivalents, multiserveis i multiusos, [...] així com professionalitzar la intervenció comunitària a l’entorn rural” (p.12). A l’estudi s’assenyala una relació directa entre l’entorn i el tipus de participació que s’hi dona.

En aquesta línia trobem també l’estudi de Montreal, del Valle i Serdà (2009) sobre les persones grans a l’entorn rural, on s’identifiquen quatre principals patrons d’envelliment com a oportunitat pel canvi, com a etapa natural de la vida, com a moment a compensar i com a moment d’abandó. També s’apunten estratègies per a afavorir estils de vida actius i participatius en diversos contextos: com ara la promoció de la participació social, on s’apunta a reforçar les xarxes veïnals, així com potenciar un paper actiu de les persones a través d’espais associatius o organitzats, finalment orientar i facilitar activitats d’oci.

L’estudi d’Amezcuca i Sotomayor (2021) se centra en l’estudi de la dinàmica de participació de les persones grans, fent un estudi comparatiu entre Alemanya i Espanya. A l’estudi es relacionen les pèrdues a nivell funcional amb la pèrdua de participació social, de fet situen la “pèrdua d’autonomia i la dependència com al principal factor en la disminució de les relacions socials i no l’edat biològica” (p.40). A l’estudi també s’apunten la pertinença grupal i la identitat col·lectiva com a factors importants a l’hora de participar socialment.

A escala Europea, també trobem alguns estudis interessants.

L’estudi de Marsh et al. (2018) apunta els factors associats a la participació social entre la gent gran a les zones rurals de Sri Lanka on la dimensió de la discapacitat s’aborda com a un dels factors clau que intervé en l’oportunitat de participació. S’assenyalen altres factors individuals com el gènere, estat civil, edat, situació econòmica i salut i factors comunitaris poblacions rurals o mixtes i l’organització d’activitats. Per últim, assenyalen la importància d’analitzar l’entorn a escala local a l’hora de planificar la participació social, ja que els seus resultats mostren que “els factors associats a la participació social estan interrelacionats i varien en diferents contextos” (p.13).

També trobem l’estudi de Walsh, O’shea i Scharf (2019) a Irlanda i Irlanda del Nord, on s’estudien els factors mediadors d’exclusió social durant la vellesa en un entorn rural. En el seu estudi determinen que l’exclusió de les persones en l’etapa de la vellesa és un factor multidimensional que inclou cinc àmbits: les relacions socials, la infraestructura dels serveis, el transport i la mobilitat, la seguretat i els recursos econòmics i materials. A la vegada, assenyalen com a mediadors d’exclusió: la independència i agència personal, la capacitat d’afrontament i adaptació, les trajectòries vitals (dol, salut i independència funcional i

l'envelliment) el lloc (elements geogràfics i naturals, cohesió comunitària, adhesió i pertinença) i les forces macroeconòmiques.

A escala internacional trobem l'estudi de McPhedran (2011) a Austràlia, on es relaciona l'entorn rural-regional amb la vida comunitària de les persones amb discapacitat en comparació amb la ciutat. Referent a la participació social, l'estudi mostra que l'entorn rural es relaciona directament amb la participació del col·lectiu sobretot pel que fa a "la freqüència de conversa amb el veïnat, assistència a events de trobada [...] i una dedicació major del seu temps lliure a treballar junts o en comitès, grups o organitzacions comunitàries" (p.48).

Històricament, les persones amb discapacitat han estat excloses de participar del seu entorn, per exemple en l'àmbit laboral i escolar, però també de l'entorn social malgrat que aquest no hagi estat tan estudiat (McPhedran, 2011). És d'aquesta necessitat de conèixer quines són les principals barreres de la participació social del col·lectiu, així com de la manca d'estudis en la matèria que aquest article pren rellevància.

En el present estudi, s'analitzarà la participació social amb el condicionant del territori geogràfic, a fi de descobrir quin impacte té l'entorn rural en les oportunitats de participació social del col·lectiu de persones grans amb discapacitat. L'entorn és un factor determinant en la participació social del col·lectiu de persones amb discapacitat (McPhedran, 2011), és per això que en el marc de construcció d'aquest article, es pren la ruralitat com a context específic que genera un tipus de barreres concretes a la participació social, entenent que aquesta és un procés interdependent persona-entorn.

L'objectiu de l'estudi és estudiar la participació social del col·lectiu a les zones rurals. Així com identificar espais de relació social freqüentats pel col·lectiu i el tipus de participació que hi tenen, les xarxes de relacions socials, possibles barreres limitadores de la participació social, finalment analitzar suports i/o estratègies que promouen la participació social del col·lectiu.

Metodologia

Enfocament metodològic

La investigació té com a objectiu conèixer la participació social de les persones en l'etapa de la vellesa amb discapacitat a l'entorn rural, a fi de repensar com reorganitzem socialment els recursos i suports per augmentar el benestar d'aquest grup poblacional que presenta una

tendència al creixement. Per assolir els objectius de la recerca, s’ha escollit una metodologia qualitativa, ja que aquesta “permet comprendre la profunditat d’un fenomen a partir de la mirada dels actors socials” (Urbina, 2020), d’aquesta manera la recerca se centra en les persones implicades en el fenomen per comprendre la realitat des del seu punt de vista, apropar-se a la subjectivitat i especificitats dels relats i les vivències de les persones del col·lectiu i les professionals que les acompanyen. La recerca s’estructura a través de cinc entrevistes semiestructurades al col·lectiu de persones amb discapacitat i un grup de discussió amb els professionals que intervenen amb el col·lectiu.

Participants

Els participants de l’estudi són cinc persones d’edats compreses entre els seixanta-vuit i els vuitanta-nou anys i quatre professionals de l’atenció social que intervenen amb el col·lectiu.

Pel que fa al col·lectiu de persones amb discapacitat s’han escollit perfils divergents en qüestió d’edat, gènere i tipus de discapacitat amb l’objectiu d’obtenir diversitat de relats i vivències, ja que són factors són determinants pel que fa a les oportunitats de participar socialment (Taula 1). Per la selecció de la mostra de professionals, s’han escollit professionals de diverses zones territorials de la comarca, a fi de garantir una visió integral d’aquest. S’ha seleccionat un perfil professional d’atenció social amb contacte quotidià amb el col·lectiu a l’entorn rural, a la vegada s’han escollit iniciatives, projectes i serveis que treballen amb perspectiva comunitària (Taula 2). Tots els participants, tant del col·lectiu com professionals, es desenvolupen en entorns rurals.

Taula 1. Criteris mostrals del col·lectiu de persones grans amb discapacitat.

Número de participant	Nomenclatura abreujada	Edat	Gènere	Grau de discapacitat/dependència
Participant 1	P1-EN	68	Home	Grau 3
Participant 2	P2-EN	73	Dona	Grau 2
Participant 3	P3-EN	80	Dona	Grau 3
Participant 4	P4-EN	76	Dona	Grau 2
Participant 5	P5-EN	89	Dona	Grau 2

Font: Elaboració pròpia

Taula 2. Criteris mostrals professionals.

Número professional	Nomenclatura abreujada	Lloc d'intervenció
Professional 1	Prof1-GD	Treballadora Social SBAS (Tècnica gent gran, discapacitat i dependència).
Professional 2	Prof2-GD	Treballadora Social SBAS (Tècnica gent gran, discapacitat i dependència).
Professional 3	Prof3-GD	Direcció Centre Serveis
Professional 4	Prof4-GD	Tècnica Espais Activa't

Font: Elaboració pròpia

Instruments

Per aproximar-nos al relat dels subjectes implicats en la participació social del col·lectiu a l'entorn rural, s'han escollit dos instruments de recollida de dades: les entrevistes en profunditat i el grup de discussió.

Les entrevistes han estat l'instrument base per tal d'obtenir informació de la mostra de persones amb discapacitat en l'etapa de la vellesa residents en un entorn rural, posant al centre el seu relat i les seves vivències com a font primària d'informació. S'han dut a terme de forma semiestructurada, que requereix d'un plantejament previ de les preguntes enfocades a atendre els objectius, però amb la capacitat de ser flexibles, obertes i dinàmiques, a la vegada que permet una major adaptació de l'entrevista a les respostes dels participants (Lopezosa, 2020). El guió de l'entrevista s'ha dissenyat amb els elements significatius aportats per la recerca bibliogràfica a la vegada que s'ha tingut en compte elements del territori específic de la persona participant. Alguns dels elements significatius han estat: els tipus de suport i estratègies d'afrontament, els elements significatius per a la persona referents a l'entorn, els contactes formals i informals, les xarxes socials de relacions, els factors socials que constitueixen la comunitat, les barreres sentides pel que fa a l'oportunitat de participació, etc.

La segona, el grup de discussió, s'ha utilitzat amb les diverses professionals que intervenen amb el col·lectiu, a fi de recollir les idees i percepcions sobre la participació social del col·lectiu a l'entorn rural a partir d'una discussió col·lectiva entre els participants que permet posar en comú idees, reflexions sorgides de les pròpies vivències i complementar-se. (Fàbregues i Paré, 2017). Per dur a terme el grup de discussió s'ha elaborat un guió amb els

principals temes extrets de la literatura bibliogràfica, com ara; elements i característiques que defineixen la intervenció a l'entorn rural, barreres i limitacions d'aquesta des de cada servei, suports necessaris per acompanyar al col·lectiu, anàlisi dels suports formals i informals del col·lectiu, etc.

Procediment

L'estudi s'ha realitzat a una comarca de Catalunya, escollida per les seves característiques geogràfiques, les característiques d'activitat econòmica (predomini del sector primari) així com les condicions sociodemogràfiques que determinen el predomini rural.

Per contactar amb les participants s'ha dut a terme una primera presa de contacte on s'explica el tema de recerca i el que suposa participar en la recerca així com quins són els seus drets de forma adaptada a la persona participant i també recollida en un document. Seguidament, s'ha dut a terme una trobada amb cada participant per fer un seguiment i acompanyament a la comprensió de la recerca i a la resolució de dubtes. Finalment, s'ha explicat el consentiment informat, també adaptat a la persona, on es recullen els deures, el tractament de dades, així com la informació necessària per conèixer el procés de recerca. L'espai de realització de les entrevistes ha estat escollit per a les persones vetllant per la seva comoditat; tres dels participants van escollir la llar, dues de les participants i el grup focal s'han dut a terme en serveis d'atenció social. La durada de les entrevistes ha estat aproximadament d'una hora, mentre que el grup focal d'una hora i mitja. Tant les entrevistes com el grup de discussió han estat gravades i transcrites per facilitar l'anàlisi de dades posterior, element inclòs en el consentiment informat.

Anàlisi de dades

Per tal d'organitzar i interpretar les dades s'ha dut a terme una anàlisi de contingut que permet una comprensió profunda i sistemàtica dels textos, en aquest cas de la transcripció de les entrevistes i el grup de discussió (Riba, 2017). S'ha dut a terme a través dels quatre temes principals de la recerca; les característiques personals i culturals que intervenen en la capacitat de participar socialment, elements de construcció de la comunitat i l'entorn social de l'entorn rural, les principals barreres ambientals que presenta l'entorn en termes d'accessibilitat i de capacitació i finalment el conjunt d'accions de millora.

Per a la codificació de les dades, s'ha procedit amb una codificació descriptiva, que tal com explica Saldaña (2009) és aquella que assigna codis que descriuen directament les dades extretes, per tal d'identificar i organitzar els elements claus del relat de les vivències de les

persones participants de la recerca. Els temes i les categories finals utilitzades per a la interpretació de les dades es troben recollides a continuació, vegeu Taula 3.

Taula 3. Temes i categories.

Tema	Categories
T1: Factors personals i culturals	Autoestima i autopercepció
	Percepció dels suports
	Perspectiva de gènere
T2: Factors socials i comunitaris	Xarxes de suport comunitàries
	Espais de relació informals
	Espais de relació formals
	Sentiment de pertinença a l'entorn
T3: Factors ambientals	Habitatge
	Barreres físiques
	Transport i mobilitat
T4: Accions de millora	Millora de les condicions laborals dels professionals
	Millora i augment dels recursos
	Foment dels projectes d'arrel comunitària
	Millora d'accessibilitat dels serveis i espai públic

Font elaboració pròpia

Resultats

Els resultats mostren quatre temes centrals que defineixen la participació social a l'entorn rural de la seva població en l'etapa de la vellesa i amb discapacitat. El primer fa referència a les característiques personals i culturals rellevants a l'hora de participar socialment a l'entorn rural. El segon exposa els elements que s'han identificat com a centrals pel que fa a la construcció de la comunitat i l'entorn social de les poblacions. El tercer referent a les principals barreres ambientals que presenta l'entorn en termes d'accessibilitat i de capacitació. Per acabar, es defineixen el conjunt d'accions de millora. Aquests resultats s'estructuren a

partir de cites de les entrevistes i el grup de discussió explicat anteriorment, les quals permeten acostar-se al relat i a les vivències de les persones del col·lectiu, a fi de comprendre quina és la seva realitat o com la viuen.

Pel que fa a **les característiques personals i culturals influents en el tipus de participació social**, es destaquen principalment quatre subtemes rellevants a la qüestió; l'autoestima i l'autopercepció, la percepció dels suports, la independència com a tret cultural i els estereotips i rols de gènere.

S'observen factors relacionats amb **l'autoestima i a l'autopercepció** en la majoria dels relats i vivències dels participants. Aquests elements tenen a veure amb l'autopercepció de les pròpies limitacions i l'estat emocional dels participants.

Perquè llavors penso a veure que no vagis perdent la xaveta, perquè si no pots llegir, no pots escriure, no pots fer res... (...) Hi ha dies que ni et llevaries, has de fer un esforç per llevar-te, però d'altres dies bueno nena vinga, endavant i apa. (P3-EN).

M'agradaria canviar com em moc jo, com estic jo. (P1-EN).

Amb l'edat que tinc... Ja se m'ha passat fer altres coses (P5-EN).

A les zones rurals es troba sovint l'exaltació de la independència, sobretot pel que fa a la mobilitat i a la realització de tasques. Quan aquest ideari d'independència es veu travessat per un augment de la dependència a causa de la discapacitat i a l'etapa vellesa i la persona necessita més suports hi ha una percepció de pèrdua de llibertat.

Quan estàs acostumat a fer el que et dóna la gana, llavors et frena molt això eh. Dependre d'algú altre, és clar. (P3-EN).

Aquesta visió també afecta a la **percepció dels suports**. Els participants de l'estudi refereixen sentiments vinculats a la sobrecàrrega dels suports formals i informals. La majoria dels participants, així com els professionals exposen la voluntat de les persones de no ser una càrrega pel seu entorn proper, sobretot de les famílies i amics.

Però ara he d'anar acompanyat sempre d'algú i també m'atabala que hagi d'obligar a algú altre a estar per mi. (P1-EN).

Dependre d'algú altre, és clar... (P3-EN).

Me sabia una mica de greu d'estorbar el fill i la jove, perquè ells podrien viatjar i haver-se de cuidar de mi, no... (P4-EN).

Un altre factor rellevant en el marc de construcció del relat cultural de les zones rurals són la perpetuació dels **estereotips i rols de gènere**. S'observa que les dones tendeixen a participar de les activitats informals lligades amb un vincle veïnal, sobretot aquelles que suposen una relació d'ajuda mútua. S'identifica que a les zones rurals continua existint una tendència de dividir els espais per raó de gènere. Les professionals assenyalen que els homes tendeixen més a portar un estil de vida més individualista, duent a terme les tasques de forma unilateral. En canvi, les dones tenen més tendència a agrupar-se i fer les activitats conjuntament amb altres dones del poble.

Si t'hi fixes les dones sempre van en grupet (a caminar), mentre els homes sempre van sols, amb el gos. [...]. Quan dinen, dinen sols, potser estan en dues taules separades i van parlant, però mai s'ajunten, en canvi les dones... Les dones fan més vida comunitària. (Prof. 4).

La comunitat a l'entorn rural és un factor clau pel desenvolupament de la vida. Les xarxes de suport comunitàries, el veïnatge, la proximitat i accés a la gent i la utilització d'espais informals de la mateixa població, són els elements que les persones del col·lectiu han referit com a les més significatives pel que fa a la construcció de comunitat.

Un element central de la comunitat rural, en el que tant els participants com els professionals conflueixen és en la importància de **les xarxes de suport comunitàries, sobretot pel que fa a les xarxes de veïnat**. Aquestes són rellevants en el desenvolupament de la vida a l'entorn rural. Pel que fa a qüestions quotidianes, com podria ser la realització de la compra o fer front a barreres arquitectòniques com baixar unes escales. Tant pel que fa a qüestions d'oci com podria ser participar de la festa major del poble fins a anar al bar. Finalment, pel que fa a qüestions relacionades amb el suport emocional, sobretot pel que fa a compartir problemàtiques quotidianes.

(Parlant d'un cas) vull dir, bé, què puc dir? Al final, ell, sort en tinc del poble. Perquè és un senyor que té molta gent al capdavant. I tothom l'ajuda com si

fos part de la seva pròpia família. Perquè si no ho fos, no ho podria aguantar. Vull dir, aquest home no en tindria un altre, probablement, que el canal de la residència. Però com que hi ha tot això, tot aquest coixí, eh, perquè ell el pugui agafar, nosaltres bé, podem tenir en compte la seva voluntat, sí. (Prof.1-GD).

Nogensmenys, s'analitza que les persones separen les relacions de veïnatge de les d'amistat referint que són dos tipus de relació diferent.

(Referint-se a les veïnes): per caminar sí, però són amigues diferents. És ben bé que ens trobem soles i ens ajuntem, que ja està bé eh, perquè una agafa a l'altre i mira anem fent. (P3-EN).

Un element que és valorat molt positivament pels diversos agents és la **proximitat i accés de la gent**. Un dels entrevistats refereix que un dels motius d'haver fet una migració de la ciutat al poble era la possibilitat d'accés a les persones de l'entorn rural. Les persones que han contestat l'entrevista exposen que el contacte amb les persones del col·lectiu és constant i que és un element important pel seu dia a dia.

(Contestant a per què va decidir anar a viure a la població) per començar la tranquil·litat, que és una mica el que buscava, i es troba. Tens més contacte directe amb la gent, el tracte és més fàcil, cordial, amable. (P1-EN).

S'observa una tendència a la **utilització d'espais informals com a espai de trobada** i d'intercanvi social. Principalment, es diferencien dos espais cabdals; un són els espais naturals de la mateixa població i l'altre els espais dedicats a la restauració, el que els habitants anomenen "el bar del poble".

(Parlant de les zones on va a caminar): Sempre hi trobes gent per allà, que van a caminar i també fem una estona la xerrada. (P3-EN).

Els diumenges quan surto de missa passo pel "xino" i si veig algú que conec m'hi assec a prendre una coca-cola. (P5-EN).

Ara bé, sabem que les persones amb discapacitat, troben en el seu entorn barreres que limiten les seves oportunitats, quan no es tenen els suports necessaris, de participar-hi en plenes condicions. És per això que el següent tema resultant de l'estudi refereix a les principals barreres ambientals que presenta l'entorn rural en termes d'accessibilitat i de capacitació.

Per començar, **les zones rurals sovint no han estat pensades per a la gent gran ni per la gent amb discapacitat**, és per això, que molts d'aquests pobles presenten força dificultat en termes d'accessibilitat.

Hi ha pobles que no estan adaptats perquè són pobles molt rurals. Tots els carrers estan fets de pedra, un caminador no hi pot passar, una cadira de rodes és un problema. Llavors arriben a (nom població) en una situació complicada de dependència, discapacitat i el poble no té recursos i tampoc està adaptat, ni tan sols les cases estan sent adaptades. (Prof1-GD).

Sobretot, també pel que fa al **disseny de les cases**, les quals sovint dificulten poder moure's dins d'aquestes amb seguretat.

Vam haver d'adaptar les portes i la dutxa de la llar. És una casa molt vella i abans hi vivien hobbits, eren molt baixets i no passava amb la cadira. (P1-EN).

L'orografia del terreny és una dificultat a l'hora de poder-se desplaçar pel poble com les persones els agradaria, ja que el terreny és força irregular i amb molts pendents.

Perquè jo no puc caminar tant que després el nervi... Aquesta pujada és criminal. Aquí hi hauria d'haver un cremallera. (P2-EN).

Un altre tema referent a l'habitatge i que els participants assenyalen com a una tendència en auge és la turisticació dels entorns rurals, que està començant a tenir efectes notables en l'augment del cost de vida de les persones, i fins i tot les està obligant a marxar del territori per no poder fer front al pagament dels lloguers.

La filla de l'amo s'ocupa de cobrar-me el lloguer, i d'apujar-me'l, abans en pagava dos-cents i ara cinc-cents. (P1-EN). Hi ha un problema que ens preocupa molt i és que des de fa un temps ens estem començant a trobar desnonaments de gent gran degut al turisme. Gent que vivia a masies de lloguer, i que ara interessen més com a allotjament rural. (Prof1-GD).

Pel que fa al **transport personal**, de tots els entrevistats només una persona pot fer ús del vehicle propi, però la majoria dels participants fan referència a la dependència del transport privat per poder desplaçar-se a activitats que s'ajustin als seus interessos.

Sort en tinc del cotxe. Lo més millor que he tingut ha estat treure'm el carnet de cotxe. (P2-EN).

Mentre podies conduir tenies una independència total, no depenies de ningú, anaves aquí, allà, on volies. I ara clar, et trobes que no podem anar enlloc. (P3-EN).

Pel que fa al **transport públic**, les participants del col·lectiu es mostren reticents a la seva utilització, ja que no se senten segures.

Anar amb tren no m'atreveixo, i amb el cotxe (refereix a autobús) tampoc. (P3-EN).

Per acabar, referent a **accions i estratègies de millora**, s'assenyalen dues tipologies de propostes, aquelles encarades a una millora de l'atenció social i dels serveis de cures i de l'altra banda, aquelles encarades a una millora de les barreres de l'entorn rural.

Pel que fa a la visió dels professionals, aquests assenyalen la necessitat de **millorar i augmentar tant els recursos com les condicions laborals dels mateixos professionals**. Refereixen que sense aquests dos pilars no es pot garantir una intervenció centrada en la persona.

És un gran hàndicap que tinguem els mateixos recursos des de fa tants anys, quan ha canviat molt, l'edat en què la gent mor. La problemàtica s'ha agreujat

les famílies no poden atendre les necessitats de la gent gran perquè doncs treballen, marxen, molts marxen de l'entorn rural. (Prof2-GD).

En aquesta mateixa línia les professionals aposten per **estar al territori**, entendre les dinàmiques socials que s'hi donen i ajustar les intervencions a les poblacions.

Amb el projecte "X", anem al territori i detectem les necessitats, i és clar, també va molt bé perquè al final també som una espècie de radar per dir, uau, aquesta persona fa dies que no ve, o aquesta persona, comencem a veure que comença a perdre molta memòria, o coses així. (Prof4-GD).

Les persones del col·lectiu, d'altra banda, refereixen **accions de millora encarades a superar barreres arquitectòniques i de transport**, ja que són les que perceben com a les més limitadores a l'hora de fer les activitats quan, com i amb qui voldrien.

(Conversa sobre quins suports facilitarien poder participar de les activitats que li agradaria fer) Bueno mira, si em facilitessin el transport per anar a (nom poblacions). (...). Sento que m'haig d'adaptar més jo a les coses que les coses a mi. (P3-EN).

Els accessos, les voreres no estan arreglades, i bueno, això sí. Això és una desavantatge, per exemple comparat amb Barcelona o les ciutats. (P1-EN).

Pel que fa a recerca de bones pràctiques, tant les professionals com les persones del col·lectiu assenyalen els **projectes d'arrel comunitària** com aquells que tenen un impacte més positiu en el desenvolupament de les persones.

Crec que aquest és un punt molt positiu precisament de les zones rurals, que al final tothom es coneix. I al final cal que tu comencis a conèixer la gent del poble i veure la dinàmica. I al final és molt més fàcil treballar en una zona rural, perquè hi ha menys població i, per tant, tothom es coneix. I, per tant, si alguna cosa passa, tothom ho sabrà. (Prof4-PG).

La setmana que ve anirem a veure els nens de la guarderia, fan gràcia perquè són tot petits. (Preguntant què li agradava d'aquestes activitats) És bonic

*veure altres persones, de diferents edats i que convius, que són els teus veïns.
(P4-EN).*

Dins dels projectes, s'assenyala que **cal vetllar pel foment de l'autoorganització de les persones**, capacitant-les pel seu desenvolupament més autònom i menys institucionalitzat.

La idea és que la gent ens autoorganitzem i fem grups autònoms. Som com el trampolí perquè la gent del poble s'organitzi. Vull dir, perquè s'organitzen ells mateixos. Són com falco perquè la gent s'organitzi, tenen els seus propis grups i fan el que volen. I som allà darrere de les escenes, si tenen problemes, si han de fer peticions de materials a l'ajuntament, si han de parlar amb l'alcalde perquè s'ha de pagar alguna cosa. (Prof4-GD).

Discussió

L'objectiu central de l'estudi ha estat la participació social del col·lectiu de persones amb discapacitat en l'etapa de la vellesa en un entorn rural. Estudar-ne els espais de relació informal i formal, les xarxes de relacions, les barreres limitadores de l'entorn rural, així com analitzar estratègies i bones pràctiques. Aquests objectius han guiat la recerca de la qual s'han analitzat quatre principals resultats; les característiques personals i culturals rellevants a l'hora de participar socialment a l'entorn rural, els elements que s'han identificat com a centrals pel que fa a la construcció de la comunitat i l'entorn social, les principals barreres ambientals que presenta l'entorn en termes d'accessibilitat i de capacitació i per últim, el conjunt d'accions de millora.

El primer tema fa referència als factors personals i culturals que interseccionen en la capacitat de participació social del col·lectiu. Com s'ha anat exposant en el desenvolupament de l'estudi, reforçat per l'estudi de Villar (2009), la vellesa és una etapa vital subjecte a cada persona, moment històric i social, és a dir és una etapa vital heterogènia. Les característiques personals i culturals juguen un paper important a l'hora de definir quin tipus de vida, així com de participació social volen dur a terme (Monreal, del Valle i Serda, 2009).

A l'estudi s'han observat factors relacionats amb **l'autoestima i l'autopercepció** que tenen una influència en la participació i el tipus de participació del col·lectiu. Tal com assenyala

Román (2016) l'autoconfiança, l'autoestima i l'autorespecte són tres elements centrals en la capacitació dels col·lectius vulnerabilitats, ja que sovint aquests no compten amb el reconeixement social que dona les bases per augmentar les capacitats, en el cas d'aquest estudi, referent a la participació social.

En aquest sentit, a l'estudi s'observa una tendència de les persones del col·lectiu a culpabilitzar-se de les limitacions i a sentir vergonya de la seva situació o dels suports que necessita, i en conseqüència s'observa una baixa autoestima de les persones participants de l'estudi. Culturalment i socialment l'etapa de la vellesa comporta molts estigmes que han construït l'ideari de vellesa actual. En el paradigma capitalista, tal com explica Valarezo (2016) les persones grans han perdut la capacitat de ser productives i això comporta que s'entenguin com a subjectes passius de la societat. La socialització dins d'aquest ideari cultural capitalista, impregna també a l'autopercepció de les persones, que moltes vegades se senten que ja no poden aportar res al seu entorn. Això comporta que s'aïllin, tal com explica Osorio (2006) hi ha una mort social, és a dir una exclusió social per raó d'edat o posició social. Finalment, s'ha fet palès un estat emocional baix en els participants de les entrevistes, ja que sovint aquests comenten en un to desesperançador el seu futur, situant-se lluny d'una visió activa de la vellesa.

Un altre element interessant en la socialització en un entorn rural, és l'exaltació de la **llibertat d'acció de les persones**. El que autodefineixen com "*fer el que em doni la gana*", vinculat a la idea d'una independència física, que quan es perd té una afectació a l'autoestima de la persona, ja que aquesta sent dependència dels suports per fer la seva pròpia vida. En aquest mateix sentit Walsh, O'Shea i Schraf (2019) assenyalen que la independència i l'agència són dos factors rellevants a l'hora de participar socialment, a l'estudi s'observen sentiments lligats a la idea que "ja no pot fer el que feia abans" que en realitat és un "no ho puc fer com ho feia abans" i acaba limitant la capacitat de la participació social de la persona.

Quan hi ha una pèrdua o mancança d'independència, i en conseqüència, hi ha una major dependència de suports formals i informals, es troba un xoc cultural entre l'ideari rural i la discapacitat. Aquest ideari determina la **percepció dels suports a l'hora de participar socialment**. Cal comentar que molts dels participants senten reticències a rebre suports formals. En l'estudi de Monreal i del Valle (2010) també s'assenyala una visió negativa dels suports professionals per part de les persones en l'etapa de vellesa, a causa de a l'ideari

col·lectiu d'exaltació de la llibertat d'acció a l'entorn rural. Nogensmenys, rebre el suport necessari és un dret per vetllar pels seus drets. És per això que una línia de treball a l'entorn rural és conscienciar a les persones dels seus drets i trencar amb la visió present actualment.

Finalment, s'observa que a les zones rurals hi continua havent una divisió d'espais per raó de gènere. Marsh et al. (2018) en el seu estudi determinen que els homes són qui tenen un rol més actiu en la participació social. Nogensmenys, al present estudi, tant professionals com les persones del col·lectiu, refereixen que les dones a l'entorn rural tendeixen a autoorganitzar-se i relacionar-se més, sobretot en relacions de suport mutu.

A l'estudi s'observa que conviure en un mateix entorn, el sentiment de pertinença a aquest, així com la confiança i el vincle (sovint històric) entre veïns, determinen els factors claus pel que fa a la **construcció de la comunitat a l'entorn rural**. A l'estudi de McPhedran (2011) relaciona el sentiment de pertinença a l'entorn rural amb una major participació social. Marsh et al. (2018) assenyalen la influència de la dimensió cultural i social que té a veure amb aquelles normes, pactes i estructures socials en la participació social. Montreal i del Valle (2010) també expliquen la importància dels rols socialment atribuïts en la participació social. A la majoria dels relats de les persones participants del col·lectiu es troben comentaris com “ens coneixem de tota la vida” o “la gent que som d'aquí no volem marxar” els quals fan referència al reconeixement de formar part d'aquesta identitat o cultura rural.

Un dels factors més importants en l'anàlisi de les relacions socials a l'entorn rural són les **xarxes de suport comunitàries**, sobretot aquelles **xarxes de suport de veïnat**. Aquestes tenen un paper central en la satisfacció de necessitats bàsiques, però també són un element facilitador de la participació social. La xarxa de veïnatge és a la vegada una font de suport emocional, molt lligada al suport en moments vitals d'extrema vulnerabilitat com la pèrdua de la parella o un estat de salut empitjorat. En aquesta línia Flores i Garay (2021) assenyalen en el seu estudi una correlació entre les xarxes de suport i la salut.

La proximitat i accés a les persones, el que a l'estudi de (Montreal i Del Valle, 2009) defineixen com la relació “cara a cara” tenen una especial importància a l'hora de teixir relacions socials a l'entorn rural, la majoria dels participants valoren molt positivament aquest tipus de relacions.

S'observa una tendència a utilitzar espais **informals com a espai de trobada i d'intercanvi social**. S'ha vist que el col·lectiu fa ús de dos espais cabdals a l'hora de participar socialment: els espais naturals de la població i els espais de restauració.

Pel que fa als **espais naturals de la població**, són un element clau en el desenvolupament de la vida quotidiana de les persones de l'entorn rural. Tots els participants refereixen una connexió amb aquests espais i gaudir de caminar, passejar i de fer ús d'aquests espais (amb més o menys suports). Aquests a la vegada serveixen d'espais de trobada entre la població de les zones. Aquest element coincideix amb l'estudi de (Monreal, del Valle i Serdà, 2009) els quals també assenyalen espais naturals de la població com a element de trobada entre les persones de les poblacions rurals.

Pel que fa als **espais de restauració**, s'observa una tendència a ser un element central del desenvolupament de la vida social de l'entorn, sobretot pel seu caràcter de trobada únic en aquestes poblacions. Els permet tenir contactes socials sense una prèvia planificació, ja que poden anar-hi i trobar-se amb qui estigui en aquell moment allà.

En últim lloc, s'observen **factors ambientals** que tenen efectes directes sobre la participació social del col·lectiu. Tal com s'explica al CIF (2001) el constructe bàsic dels factors ambientals està constituït per l'efecte facilitador o de barrera de les característiques del món físic, social i actitudinal. A la Convenció dels Drets de les persones amb discapacitat (2006) trobem recollit a l'article dinou el dret de les persones del col·lectiu a viure de forma independent i a ser inclòs en la comunitat, on s'apunten criteris garants d'igualtat d'oportunitats, no-exclusió així com de tenir els suports necessaris per garantir-ne la inclusió a la comunitat. A la vegada, a l'article trenta es recull el dret a la participació en la vida cultural, les activitats recreatives, l'esplai i l'esport on s'inclouen aspectes relacionats amb el dret de participació d'activitats culturals, així com criteris d'accessibilitat, així com el deure dels estats d'adoptar les mesures pertinents perquè es compleixi aquest dret (fomentar la participació, treballar per erradicar les barreres d'accés, etc.).

Les zones rurals sovint no han estat pensades per a la gent gran ni per la gent amb discapacitat. En el context territorial on s'ha dut l'estudi, trobem moltes excolònies industrials o zones industrials caracteritzades per un habitatge obrer. Aquests habitatges estaven pensats per a les tasques reproductives necessàries per poder ser productius a les fàbriques, per tant, en el seu plantejament no es contemplava ni les persones grans ni les persones amb

discapacitat per la seva manca de ser elements productius dins de la visió capitalista. És per això, que trobem que el disseny de les cases així com la orografia del terreny són factors limitadors de la participació social del col·lectiu, ja que moltes vegades senten dependència d'un altre per la realització de tasques que podrien fer sols, si l'entorn estigués adaptat. Per exemple, si la vorera del poble estigués en millors condicions o les portes de la casa fossin més grans per poder passar amb una cadira de rodes.

Pel que fa a les **estratègies i accions de millora**, es refereixen factors associats a les condicions dels programes i serveis, a la vegada que factors ambientals que generen barreres en l'accés a la participació social de la gent del col·lectiu. Els professionals comenten que les condicions de l'atenció social, així com els serveis, tant pel que fa a la quantitat com a la qualitat, són insuficients a l'hora de vetllar pel benestar del col·lectiu. La vellesa ha augmentat i augmentarà en els futurs anys, cal tenir recursos a l'alçada d'aquest repte i reorganitzar els recursos socialment perquè viure més signifiqui també viure millor.

Per altra banda, les persones del col·lectiu refereixen millores pel que fa a la superació de les barreres ambientals de l'entorn rural. Aquestes sobretot emmarcades en la **millora de l'estat dels carrers i del transport**. Són les barreres que més han contestat les persones del col·lectiu, ja que són les barreres més sentides en la quotidianitat, no poder accedir a aquell racó especial del poble o no poder-ho fer en les condicions que s'escull és una pèrdua de drets. Walsh, O'shea i Scharf (2019) en el seu estudi també conclouen que el transport i la mobilitat són un dels principals mediadors d'exclusió a l'entorn rural.

Per últim, en la recerca de bones pràctiques s'ha observat que el que tant les persones del col·lectiu com les professionals conflueixen és en **l'èxit d'aquells projectes que estan al costat de les persones**, i sobretot aquells que tenen la capacitat d'escoltar-les.

Les professionals assenyalen que una **garant d'èxit és estar al territori**, conèixer-lo i sobretot conèixer les dinàmiques relacionals de la seva població. Per fer-ho, s'assenyala que cal apuntalar el sistema de prevenció de la soledat i maximitzar la connexió entre persones i serveis. En aquest mateix sentit Montreal i del Valle (2007) també proposen la professionalització de la figura de dinamització comunitària a fi de poder tenir un coneixement ampli del territori, aposten perquè aquesta dinamització trenqui amb el model

“d’espera” és a dir, amb aquell que espera que la persona vagi al servei i que pugui ser aquest (en forma de dinamitzador) el que vagi a les persones.

Pel que fa al foment de l’autoorganització de les persones, les participants del col·lectiu exposen la voluntat de prendre partit de les seves vides. Per fer-ho, cal vetllar per fomentar projectes d’arrel democràtica i assembleària. Aquells que possibiliten a les persones interconnectar-se, compartir problemàtiques i cercar-ne juntes les propostes alternatives, amb els suports que aquestes necessitin. En aquesta mateixa línia, en el seu estudi Montreal i del Valle (2007) assenyalen la dinamització d’assemblees com a espai d’apoderament individual i comunitari.

Conclusions

L’estudi assenyalava que a l’entorn rural s’hi construeix un tipus de participació social comunitària basada en les relacions de suport veïnal, la confiança i vincles entre les persones, el sentiment de pertinença a l’entorn, l’ús d’espais naturals de trobada, així com de serveis del poble. A la vegada, però hi ha barreres que en limiten l’oportunitat de participació, tant pel que fa a les creences socials i culturals que determinen l’autopercepció i autoestima del col·lectiu, tant per les barreres ambientals, principalment l’estat dels carrers i del transport, així com per les condicions materials dels serveis d’atenció social i la manca d’actualització d’aquests amb les necessitats existents. A l’estudi s’assenyalava el foment de l’autoorganització del col·lectiu com a eina d’apoderament d’aquest i de satisfacció de les necessitats, així com la necessitat de tenir figures professionals presents al territori i amb coneixença de les dinàmiques específiques que s’hi donen, a fi de tenir una intervenció centrada en les persones. Com s’ha anat exposant a la recerca l’estudi de la participació social de les persones grans amb discapacitat és escassa, i encara ho és més en els territoris rurals, falta coneixement de les estratègies i sistemes de suport que fomentin la participació social del col·lectiu i que siguin efectius (Sone et al. 2023). És per això, que cal seguir analitzant l’entorn rural com a context específic pel desenvolupament de les persones del col·lectiu, així com seguir pensant i repensant l’atenció i l’acompanyament del col·lectiu a fi de fomentar i garantir la seva participació en la comunitat.

Limitacions de l’estudi

La principal limitació de l'estudi és la manca de diversificació de perfils de persones en situació de dependència i discapacitat; pel que fa als nivells de necessitats de suport i pel que fa a nivells culturals de les persones entrevistades. En la construcció de la mostra, es va intentar contactar amb un perfil divers, sobretot del col·lectiu de persones amb discapacitat intel·lectual, però va ser difícil tenir-hi accés directe.

També s'hauria pogut recollir la visió de l'administració pública per tal d'analitzar com perceben l'estat de la qüestió, quines polítiques s'estan duent a terme i analitzar si es contempla com a repte actual i de futur, ja que és responsabilitat d'aquests agents la promoció del dret del col·lectiu a una major participació.

D'altra banda, la recerca s'ha centrat en una sola comarca. És per això que per poder teixir un relat de l'estat de la qüestió a escala de Catalunya s'hauria de tenir en compte altres realitats rurals, com podrien ser d'aquelles zones del litoral o dels Pirineus. Com s'ha exposat en la recerca cada context genera unes especificitats en la participació, per tant, conèixer cada entorn és necessari a l'hora de plantejar una intervenció a l'altura del repte.

Referències bibliogràfiques

- Abellán, A., Aceituno, P., Pérez, J., Ramiro, J., Ayala, A., Pujol, R. (2019). *Un perfil de las personas mayores en España 2019: indicadores estadísticos básicos*. Informes Envejecimiento en red. <http://envejecimiento.csic.es/documentos/documentos/enred-indicadoresbasicos2019.pdf>
- Amezcuca, T., Sotomayor, E. (2021). Dinámicas de participación en la vejez: del asociacionismo tradicional al activismo sin carné. *OBETS*, 16(1), 35-50. https://rua.ua.es/dspace/bitstream/10045/112317/1/OBETS_16_1_02.pdf
- Alberich, T., Espadas, M. A. (2014). Democracia, participación ciudadana y funciones del trabajo social. *Trabajo social global*, 4(6), 3-30. <https://revistaseug.ugr.es/index.php/tsg/article/view/1807/pdf>
- Berkman, L. (1995). The Role of Social Relations in Health Promotion. *Psychosomatic Medicine*, 57(3), 245-254. https://journals.lww.com/psychosomaticmedicine/abstract/1995/05000/the_role_of_social_relations_in_health_promotion.6.aspx
- Berkman, L., Glass, T., Brissette, I., Seeman, T. (2000). From social integration to health: Durkheim in the new millennium. *Social science & medicine* (1982), 51(6), 843–857. [https://doi.org/10.1016/s0277-9536\(00\)00065-4](https://doi.org/10.1016/s0277-9536(00)00065-4)
- Consejo de la Unión Europea. (4 de març del 2024). *La discapacidad en la UE: datos y cifras*. <https://www.consilium.europa.eu/es/infographics/disability-eu-facts-figures/>
- Convención sobre los derechos de las personas con discapacidad, Nueva York, 13 de diciembre de 2006. (BOE núm. 96, de 21-4-2008, pàg. 20648-20659).
- Fàbregues, S., Paré, M.H. (2017). *El grup de discussió i l'observació participant*. Universitat Oberta de Catalunya.
- Flores, R., Garay, S. (2021). Vejez rural, redes de apoyo y trayectorias: un estudio comparativo entre México y España. *Revista pueblos y fronteras digital*, 16 (e-508), 1-27. <https://www.scielo.org.mx/pdf/rpfd/v16/1870-4115-rpfd-16-e508.pdf>
- Guerrero, C., Fernández, R. (2024). Capítulo 1: envejecimiento activo y saludable y personas con discapacidad. Guerrero, C., Molina, A. (ed.), *Envejecimiento y personas con discapacidad intelectual: Guía de recursos y actividades* (17-27). <https://octaedro.com/wp-content/uploads/2024/02/9788410054431.pdf#page=41>

- Guzmán, J., Henchuan, S., Montes, V. (2003). Redes de apoyo social de las personas mayores: Marco conceptual. *Notas de población*, 77(77), 35-70. https://www.researchgate.net/publication/242462526_Redес_de_apoyo_social_de_las_personas_mayores_Marco_conceptual
- Lopezosa, C. (2020). Entrevistas semiestructuradas con Nvivo: pasos para un análisis cualitativo eficaz. Lopezosa, C., Díaz-Noci, J., Codina, L. (Ed.). *Anuario de Métodos de Investigación en Comunicación Social*, 1, 88-97. Universitat Pompeu Fabra. <https://doi.org/10.31009/metodos.2020.i01.08>
- Instituto de Mayores y Servicios Sociales. (2018). *Informe 2018: Las personas mayores en España*. Ministerio de Derechos Sociales y Agenda 2030. <https://www.segg.es/media/descargas/informe-personas-mayores-2018-IMSERSO.pdf>
- Instituto Nacional de Estadística. (2019). *España en cifras 2019*. Instituto Nacional de Estadística. https://www.ine.es/prodyser/espa_cifras/2019/4/#zoom=z
- Instituto Nacional de Estadística. (19 de abril de 2022). Encuesta de Discapacidad, Autonomía personal y Situaciones de Dependencia (EDAD). [Notas de prensa]. https://www.ine.es/prensa/edad_2020_p.pdf
- Marsh, C., Agius, P.A., Jayakody, G. et al. (2018). Factors associated with social participation amongst elders in rural Sri Lanka: a cross-sectional mixed methods analysis. *BMC Public Health*, 18(636), 2-14. <https://doi.org/10.1186/s12889-018-5482-x>
- Mcphe dran, S. (2011). Disability and Community Life: Does Regional Living Enhance Social Participation? *Journal of Disability Policy Studies*, 22, 40-54. <https://doi.org/10.1177/1044207310394448>
- Montreal, P., Del Valle, A. (2010). Las personas como actores de la comunidad rural: Innovación y empowerment. *Athenea Digital* (19), 171-187. <https://www.redalyc.org/pdf/537/53719730009.pdf>
- Montreal, P., Del Valle, A., Serda, B. (2009). Los Grandes Olvidados: Las Personas Mayores en el Entorno Rural. *Intervención Psicosocial* 18(3), 269-277. <https://scielo.isciii.es/pdf/inter/v18n3/v18n3a07.pdf>
- Organización Mundial de la Salud. (2001). *Clasificación Internacional del Funcionamiento, de la Discapacidad y de la Salud: CIF*. Ginebra: Organización Mundial de la Salud. https://aspace.org/assets/uploads/publicaciones/e74e4-cif_2001.pdf
- Organització Mundial de la Salut. (2015). *Informe Mundial sobre el envejecimiento y la salud*. Organización Mundial de la salud. <https://www.who.int/es/publications/i/item/9789241565042>

- Osorio, P. (2006). Exclusión generacional tercera edad. *MAD* (14), 47–52.
<https://doi.org/10.5354/rmad.v0i14.14206>
- Urbina, E. C. (2020). Investigación Cualitativa. *Applied Sciences in Dentistry*, 1(3).
<https://doi.org/10.22370/asd.2020.1.3.2574>
- Riba, C. E.(2017). El análisis de contenido en perspectiva cualitativa. [Apunts Acadèmics].
Universitat Oberta de Catalunya.
- Roman, B. (2016). *Ética de los servicios sociales*. Herder.
- Saldaña, J. (2009). *The Coding Manual for Qualitative Researchers*. SAGE.
- Santos, Z. (2009). Adulto mayor, redes sociales e integración. *Trabajo social*, 11, 159-174.
<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=4085235>
- Sone, T., Nakaya, N., Sugawara, Y., Matsuyama, S. Tsuji, I. (2023). Effect of social participation on the association between frailty and disability. *Archives of Gerontology and Geriatrics*, 110, <https://doi.org/10.1016/j.archger.2023.104989>
- Valarezo, C. (2016). Adulto mayor: Desde una vejez “biológica-social” hacia un “nuevo” envejecimiento productivo. *MASKANA*, 7(2), 29–41.
<https://publicaciones.ucuenca.edu.ec/ojs/index.php/maskana/article/view/1048/938>
- Villar, F. (2009). *Discapacidad, dependencia y autonomía en la vejez*. Editorial Aresta SC.
- Walsh, K., O’Shea, E., Scharf, T. (2019). Rural old-age social exclusion: a conceptual framework on mediators of exclusion across the lifecourse. *Ageing and Society*. 40(11), 2311-2337, [doi:10.1017/S0144686X19000606](https://doi.org/10.1017/S0144686X19000606)

Revista escollida: quaderns d'animació i educació social

quadernsanimacio.net

ISSN: 1698-4404

CONDICIONES PARA LA PUBLICACIÓN:

La revista acepta colaboraciones acerca de estudios, investigaciones y experiencias prácticas en el campo de la animación sociocultural, la educación no formal, la recreación, la educación popular y la educación social. Los textos deberán atenerse a criterios de rigurosidad, tratamiento tolerante y democrático.

Los textos podrán estar escritos en cualquier lengua, dado el carácter internacional, intercultural y multilingüe de la revista. La publicación se realiza de forma benévola por parte de los autor@s y se atiene a los principios del copyleft. La propiedad y el uso futuro de los textos es decisión únicamente de los autor@s de los mismos.

No existe limitación en cuanto a la extensión de los textos, ateniéndose ella a las necesidades de expresión de cada uno de los autor@s. La revista acepta aportaciones tanto textuales, como imágenes fijas o en formato video. La revista respeta rigurosamente la libertad de expresión y comunicación, siendo los autor@s los responsables de las ideas y opiniones expresadas.

Los textos serán clasificados por el Consejo Editorial para su posible publicación en las secciones de la revista: Estudios, Experiencias, Formación, Bibliografía o Edición Multimedia.

RECEPCIÓN DE ORIGINALES:

Los textos originales, propuestos por los autores para su publicación deberán enviarse a la dirección electrónica quadernsanimacio@quadernsanimacio.net antes del 31 de diciembre o 30 de junio de cada año. Aquellos originales que aspiren a ser publicados en la sección Estudios, dado que han de pasar por un proceso de evaluación externa, deberán estar en poder del editor antes del 1 de noviembre o 1 de mayo de cada año. Los originales deberán adjuntar un resumen del texto en dos idiomas así como las palabras claves para su indexación en esos mismos dos idiomas. La bibliografía y referencias bibliográficas se ajustarán al modelo de la norma de la APA (American Psychological Association). Los textos deberán estar escritos en letra Times New Roman o Arial, tamaño 12 e interlineado de uno y medio, sin sangrías o

espaciados y alineación centrada. Los textos deberán enviarse en formato doc. La revista los maquetará y editará en pdf.

EVALUACIÓN EXTERNA:

Los originales propuestos para la sección Estudios deberán pasar un filtro evaluador realizado por dos evaluadores externos según los criterios establecidos por el Consejo de Redacción y reflejados en el correspondiente informe evaluador. El editor comunicará a los autores la aceptación del original o las modificaciones necesarias para su publicación antes del 10 de enero o 10 de julio según el número en el que sea propuesta su publicación. Una vez aceptadas por parte del autor/a las modificaciones propuestas por el informe evaluador se procederá a la publicación del original en el número correspondiente o en caso de demora en las modificaciones en el siguiente número de la revista.

SISTEMA DE ARBITRAJE:

En el caso de discrepancias entre los autores de los originales y las decisiones tomadas por el editor acerca de la edición de los originales será el Consejo de Redacción quién atenderá esta reclamación pudiendo decidir la publicación del original o la solicitud de nuevos informes evaluadores.